

TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK VE DİN EĞİTİMİ

*Recep KAYMAKCAN**

Religious Education and Missionary in Turkey

Recently, it has been observed that discussions pertaining to missionary and missionary activities have been increased in Turkey. It is argued that new legislations in line with the extension of freedom of faith and though create in a more convenient social climate for missionary activities. It should be noted that majority of such discussions on missionary cannot be considered in a scientific manner. In this context, this article aims to explain to following issues: dimensions of missionary activities in Turkey, reasons for religious conversion and main target of missionary, religious education and missionary, and possible changes and measures in Turkish religious education to prevent or decrease the influence of missionary activities on particular youth.

Key words: missionary, religious conversion and missionary, religious education,

Anahtar kelimeler: misyonerlik, din değiştirme ve misyonerlik, din eğitimi, gençlik

Misyonerlik ve misyonerlerin Türkiye’de yapmış olduğu faaliyetler son yıllarda artan oranda Türkiye kamuoyunda tartışılmaktadır. Tarihi, 19. yüzyıla kadar uzanan Anadolu topraklarındaki organize ve yoğun misyonerlik faaliyetlerine yönelik eleştiri ve tartışmalar bazı dönemlerde hızlanmakta ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Yakın dönemde Marmara Depremi sonrası bazı kimselerin zor durumlarından istifade ederek, ülke insanlarını Hristiyan yapmaya yönelik misyonerlik girişimlerinde önemli artışlar olduğu yazılı ve görsel basında da yer almaktadır. Türkiye’nin AB’ye giriş çerçevesinde istenen din ve düşünce özgürlüğüne yönelik hukuki düzenlemelerin Türkiye’deki misyonerlik çalışmalarının artmasına neden olduğu, neticede çok sayıda ev kiliselerinin açıldığı ve İncil dağıtıldığı şeklindeki haberlerde bir artışın olduğu iddia edilmektedir (Radikal, 03.01.2005). Bu çerçevede misyonerlik konusu televizyonlarda, tartışma programlarında, dergi ve gazetelerde, konferanslar, paneller vb. farklı platformlarda çoğu zaman da bilimsellik ile irtibatı zayıf ve genelde savunmacı

* Doç.Dr., Sakarya Ü. İlahiyat F. Din Eğitimi Anabilim Dalı.

bir şekilde tartışmalara neden olmaktadır. Misyonerlik faaliyetlerindeki artışa yönelik kamuoyu ilgisi bu konunun bilimsel ortamlarda tartışılmasını ve bu vesile ile örgün ve yaygın eğitimde İslam öğretiminde neler yapılabileceğinin üzerinde düşünülmesine de katkı sağlamaktadır. Misyonerlik bağlamında din eğitimi konusunda yapılması gerekenlere geçmeden önce, misyonerlik faaliyetlerinin Türkiye'deki boyutları, din değiştirenlerin belirgin özellikleri ve din değiştirme nedenleri üzerinde kısaca durmaya çalışalım.

Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetlerinin Boyutu

Misyonerlik konusunda değerlendirmede bulunurken, öncelikli olarak bu çalışmalara ilişkin olgusal durumun ne olduğunun bilinmesi etkin ve geçerli çözüm üretimine katkı sağlayacaktır. Farklı bir ifade ile misyonerlik, Türkiye'deki dini, kültürel, siyasi ve milli birlik gibi konularda bir tehdit midir? Eğer tehdit ise ne boyutta bir tehdittir? Eğer bu kadar üzerinde durulmaya değer bir tehdit değilse neden ilgi çekmektedir? Yukarıda belirtilen sorular üzerinde durmaya çalışalım.

Bilindiği gibi Hristiyanlık, İslamiyet ve Budizm gibi evrensel dinler, kendi mensuplarının sayılarının artması için diğer insanlara dinlerinin mesajlarının ulaşmasının yollarını ararlar. Hristiyan dini mensupları da bu çerçevede misyonerlik çalışmalarında bulunmaktadırlar. Misyonerlik, Hristiyan geleneğinden kaynaklanan ve belirli metotlar kullanarak Hristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanların hristiyan olması için yapılan organize faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Gündüz 2005). Türkiye'deki genel söylem bir başka din mensubunun baskı kullanmaksızın, dini anlatmalarının dini özgürlükler kapsamına girdiği ve bu sebeple karşı olmadıkları şeklindedir. Ancak Türkiye'deki misyonerliğin bununla sınırlı kalmayıp Batılı ülkelerin emperyalist emellerine hizmet ettiği ve ülkenin geleceği için tehdit oluşturduğu yönünde genel bir anlayış bulunmaktadır. Dolayısıyla misyonerlerin yaptığının insan haklarını ve dini özgürlük sınırını aştığı iddia edilmektedir.

Hukuki yönden laik ve demokratik bir ülke olan Türkiye'de farklı din mensuplarının başkalarına dinini öğretme, tebliğ etme ve ikna etmenin yasak olduğu söylenemez. Ayrıca din mensuplarının ihtiyaç duyulan yerlerde ibadet yeri açılmasının engellenmesi söz konusu değildir. Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 9. Maddesi herkesin din ve vicdan özgürlüğü olduğunu ve bu hakkın dinini değiştirme serbestisini, gerek tek başına gerekse başkaları ile birlikte alenen veya özel olarak dini inancını

tapınma, öğretme ve uygulama hakkını da içermektedir. Aynı madde dini açığa vurma hakkının ancak kamu güvenliği, kamu düzenini ve başkalarının haklarını korumak amacıyla ve demokratik toplumda gerekli olduğu ölçüde bu özgürlüğün sınırlandırılabilceğini öngörmektedir (Gündüz 2000). Ancak Türkiye’de dini özgürlükler açısından hukuki durum bu şekilde olsa da, dini yönden bir müslümanın hristiyanlık veya diğer bir dine geçmesinin hoş karşılanması mümkün değildir. İslam’a göre din değiştirmek en büyük günahlardan kabul edilmiş ve din değiştirenler için maddi ve manevi yaptırımlar öngörülmüştür. Misyonerlik faaliyetlerinin bir tehdit oluşturup oluşturmadığını belirlemenin yollarından biri bu faaliyetler sonucunda kaç kişinin din değiştirerek Hristiyan olduğuna bakmaktır.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün din değiştirme konusundaki resmi verilerine göre, 1997-2004 arası 339 kişi nüfus cüzdanındaki din hanesini hristiyanlık olarak değiştirmiştir (Erbaş 2004). Bir derginin iddiasına göre ise nüfus kayıtlarına göre 1916’dan günümüze kadar 88 yılda 2 bin civarında vatandaş Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçmiştir (Güven 2005). Türk Protestanları lideri İhsan Özbek, son on yıldır Hristiyanlığı seçenlerin sayısının iki bin civarında olduğunu ve bunların yarısının lise mezunu, yarısının da üniversite öğrencisi olduğunu belirtmektedir (Hökekleli 2004). Tabii İslâmiyet’ten Hristiyanlığa geçenlerin sayısını belirlemede nüfus cüzdanında din hanesinde yapılan değişiklikler önemli ise de, bu yöntemle din değiştirenlerin tam sayısını bilmek mümkün değildir. Misyonerlik faaliyetlerine iştirak eden ve din değiştirenlerin sayısı bu rakamlardan muhtemelen daha fazla olabilir. Bu konuda kesin bir rakam vermek oldukça zordur.

Yukarıda verilen rakamlar kamuoyuna yansıtıldığı gibi misyonerlik faaliyeti sonucunda din değiştirenlerin sayısının abartıldığı gibi olmadığını göstermektedir. Muhtemelen her ülke ve her dönemde bu düzeyde bir din değiştirme mümkündür. O halde açık rakamlar misyonerlik faaliyeti sonucu din değiştirenlerin sayısının tehdit boyutunda olmamasına rağmen, niçin fazla reaksiyon gösterildiği sorusu gündeme gelmektedir. Güncel siyasi amaçların dışında niçin misyonerlik konusunda aşırı duyarlılık gösterilmektedir?

Hristiyanlık, Türkiye’deki müslümanlar için tarihi süreç içerisinde mücadele ettiği bir Batılı dindir. Başka bir deyişle, Hristiyanlık müslümanlar için tarihsel olarak dini ötekidir. Özellikle Osmanlı’nın son döneminde uluslar arası ilişkilerde azınlıklar konusu Batılı devletler tarafından politik bir

gerekçe olarak kullanılmıştır. Bu amaçla Osmanlı toprakları içerisinde başta Yabancı Okullar vasıtasıyla 19. yüzyılda yoğun bir misyonerlik faaliyetinde bulunmuşlardır. Özellikle de Osmanlı tebası olan Ortodoks hristiyanların Protestanlaşmasında önemli mesafeler kaydetmişlerdir (Malkoç 2004). 1904 yılında Osmanlı topraklarında 500 Fransız (59.414 öğrenci), 178 **İngiliz** (12.800 öğrenci) ve 675 Amerikan (34.317 öğrenci) okulu bulunmaktadır (Davison 1961). Bu dönemde Osmanlı'da okullaşma oranının % 10'ların altında olduğu ve çoğunlukla gayri müslümlerin gittiği yabancı okullarda eğitim kalitesinin iyi olduğu düşünülecek olursa toplumu dönüştürmede bu okulların oynadığı rol daha iyi anlaşılacaktır. Osmanlı'nın yıkılışında misyonerliğe bağlı faaliyetlerin etkisi olmuştur. Cumhuriyeti kuran irade bu konuda son derece hassas davranmış ve 1928 yılında Bursa Amerikan Kız Lisesi'nde telkinlerle 3 Türk kızının Hristiyan olması sonucu ABD ile diplomatik gerginliği de göze alarak bu okul kapatılmıştır (Haydaroğlu 1990). Dolayısıyla bu mesele yalnız bir din değiştirmenin ötesinde algılanmıştır. Ayrıca kimlik olarak Türklük ve İslam arasında kurulan neredeyse birebir ilişki misyonerlik faaliyetleri ve buna bağlı muhtemel din değiştirme konusunda kamuoyunun daha hassas olmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak açık veriler misyonerlik faaliyetlerinin ve buna bağlı olarak din değiştirmenin Türkiye için en azından şu anda yakın bir tehdit oluşturmadığını göstermektedir. Şüphesiz bu olgu demokratik bir toplumda, din ve inanç özgürlüğünü zedelemekten bazı önlemler alınmasını ve İslam din eğitimi ve öğretimini bu vesile ile yeniden gözden geçirip bazı iyileştirmeler yapılmasına engel değildir. Din eğitimi konusunda neler yapıldığının daha iyi belirlenebilmesi için din değiştirme psikolojisi, hangi yaş grubundan insanların ve niçin din değiştirdiklerinin bilinmesi gerekmektedir.

Din Değiştirme ve Misyonerlik Faaliyetleri

İnsanların din değiştirmeleri genelde ani bir süreç değildir. Uzun zaman almaktadır. Konuyu sosyolojik ve psikolojik olarak açıklamaya çalışan bazı teoriler bulunmaktadır. Din değiştirmeleri açıklamada kabul gören iki yaklaşım “mahrumiyet” ve “sosyal ağ” yaklaşımıdır. Mahrumiyet yaklaşımına göre, insanlar psiko-sosyal veya fiziksel açılardan bazı şeylerden mahrumdurlar. Bu nedenle ideolojik olarak bir grubun, cemaatin, dinin mesajlarını almaya yatkındır. Bu teoriye göre kendi hayat tarzı ve inançları konusunda memnuniyetsizlik duyanlar, yeni bir din veya inançla karşılaştıklarında din değiştirmeye müsait halde olmaktadır. Sosyal ağ

teorisi ise din değiştirmede bir dini grubun üyeleri ile potansiyel kişiler arasındaki bağların din değiştirmede belirleyici olduğunu iddia etmektedir. Bu yaklaşım potansiyel kişilerin mahrumiyet içinde olan kimseleri de kapsadığını öngörmektedir (Köse 1997; Kim 2003)

Türkiye’de müslüman iken din değiştirerek hristiyan olan 41 denek üzerine yapılan az sayıdaki araştırmadan biri olan, Canbolat tarafından 2004’te yapılan araştırma sonuçlarından kısaca bahsetmeye çalışalım. Din değiştirmeyi açıklamadaki mahrumiyet ve sosyal ağ yaklaşımlarının her ikisine de Türk deneklerde görüldüğü ifade edilmektedir. Din değiştirenlerin hristiyanlıkla ilgilenmeleri hristiyan kişi ve kuruluşlarla tesis ettiği irtibat sonrası gerçekleşmiştir. Onların büyük çoğunluğu uzun süren araştırma döneminde kilise ile irtibatları devam etmiş, İncil mektuplaşma kurslarına sürekli katılmıştır.

Yapılan araştırmalar din değiştirmeye en açık grubun gençler olduğunu göstermektedir. Canbolat’ın araştırma verileri de bu tezi doğrular mahiyettedir. Din değiştirenlerin % 36’sının 15-20 yaş arası, % 30’unun 21-25 arası ve % 19’unun 26-30 yaşları arası olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar misyonerlik faaliyetlerinde gençlik döneminin ne kadar önemli olduğunu ve din eğitimi açısından bu gruba ayrı bir önem vermenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Din değiştirme de en etkin sebebin kişinin kendi dinine olan güven ve inancının kalmaması olduğu belirtilmektedir. Hristiyanlığa geçen deneklerin % 24’ü din değiştirmede en önemli sebep olarak İslam’da inançlarla ilgili şüphelerine cevap bulamaması gösterilmektedir. İslam dinini değiştirenlerin eleştirileri ise İslam’da cezalandırıcı Allah imajı, İslamiyetin (**İslamiyet’in**) kadın konusundaki ayrımcılığı, Hz. Peygamberin hayatındaki bazı uygulamaları, İslamiyetin kurallar dini olması, cihat vb. konular önde gelmektedir. Ayrıca İslam dini hakkında ilk bilgileri daha fazla nereden aldınız sorusuna verilen cevapta % 30 ile en yüksek oranda okuldan aldığını ifade edilmektedir (Canbolat 2004).

Canbolat tarafından yapılan araştırma sonuçları, hristiyan olanların çoğunun demokratik bir aileden geldiği, ailelerinin eğitim seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve genelin ekonomik durumlarının da orta ve iyi gelirli ailelerden olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca din değiştirenlerin çok büyük çoğunluğu lise ve üniversite mezunudur (Canbolat 2004). Bu veriler genel kanının aksine din değiştirenlerin sosyo ekonomik olarak alt seviyede ve eğitim düzeylerinin düşük olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi ve ekonomik olarak belirli seviyede olan müslümanların din

değiştirerek hristiyan olması misyonerlik faaliyetlerinin ekonomik düzeyi zayıf olan insanların bu zaafalarını kullanarak din değiştirme de etkili olduğu şeklindeki genel anlayışla da örtüşmemektedir.

Din Eğitimi ve Misyonerlik

Araştırmaların din değiştirmenin en çok gençlik döneminde olduğunu göstermesi sürpriz değildir. Bu olgu bizlere misyonerlik ve diğer bağlamlarda çocuklara ve gençlere yönelik din eğitimi ve öğretimi konusu üzerinde yeniden düşünmemiz gerektiğini hatırlatmaktadır. Çünkü gençlik dönemi insan hayatında değişime en açık ve kimlik arayışının yoğun olduğu bir dönemdir (Kula 2001). Genelde misyonerlik faaliyetlerinin rahat yapılmasında, belirli bir başarı kazanmasında ve insanların din değiştirmeleri konusu ile din eğitimi arasında yaygın bir şekilde irtibat kurulmaya çalışılmaktadır. İnsanların din değiştirerek Hristiyan dinini benimsemelerine nitelik ve/veya nicelik yönünden yetersiz din eğitiminin neden olduğu, en azından önemli bir payının olduğu dile getirilmektedir. Bu düşünce insanların doğdukları aile ve sosyal çevre dolayısıyla inandıkları dini iyi öğrenip yaşayabilecekleri takdirde yeni bir dine inanma arayışına girmeyeceği kanısına dayanmaktadır. Küreselleşen ve her çeşit iletişim imkanının arttığı günümüz dünyasında insanların farklı din ve kültürler hakkında bilgi sahibi olmaları, insanlara yeni ufuklar açtığı gibi öteki din ve kültürlerle olan ilgiyi de artırmaktadır. Şüphesiz din eğitimi almamasının veya yetersiz ve sağlıklı ortamlarda alınan din eğitiminin din değiştirmelerde rolünün olduğu söylenebilir. Ancak din değiştirmeleri açıklamada din eğitiminin payının ne olduğuna dair kapsamlı bir bilimsel veri bulunmamaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken noktalardan biri de, din eğitimi denildiğinde ne anladığımızdır. Eğer biz din eğitiminden kabul edilen bir din konusunda bilgilendirme ve o dine yönelik dindarlaşmaya yardımcı olacak faaliyetleri anlıyorsak bu din eğitimi anlayışı fertlerin kendi dinlerine bağlılıklarının artmasına yardımcı olacaktır. Dolayısıyla misyonerlik faaliyetleri ve din değiştirmeleri önlemede olumlu tesiri olacaktır. Din eğitimi farklı dinleri ve bir din içerisindeki değişik yorumların anlaşılmasına, din konusunda eleştirel düşünmeyi öngören ve en azından açıkça bir dinin savunuculuğunu yapmayan bir yapıda ise bu din eğitimi misyonerlik vb. konulardaki beklentilere ne oranda cevap vereceği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca insanlara bilişsel düzeyde verilen din eğitiminin etkisi de oldukça sınırlıdır. Bilindiği gibi din, yalnız epistemolojik bir alan değildir.

O insanların ontolojik sorularına cevap bulmasında ve hayatın anlam arayışında daha etkindir. Bu açıdan din eğitimi ve öğretiminin yalnız bilişsel boyutta kalmayan ve duygu boyutunu da önemseyen bir yaklaşım içerisinde olması önem arz etmektedir.

Misyonerlik çerçevesinde Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi konusunda yapılması gereken iyileştirmeleri de dikkate alarak ülkemizdeki başta örgün din öğretimi olmak üzere din eğitimi konusunda yapılması gerekenler üzerinde anahatlarıyla durmaya çalışalım. Din eğitimi ve öğretimi bağlamında yapılması muhtemel ve bir çok ortamda dile getirilen niceliksel ve niteliksel iyileştirmelerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Türkiye’de din eğitimi örgün ve yaygın olarak iki alanda yapılmaktadır. Din eğitimi alanları başında ilk ve orta dereceli okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersleri gelmektedir. Anayasa’nın 24. Maddesine göre ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak okutulan bu derslerin din eğitimi açısından Cumhuriyet Dönemi içerisindeki en önemli kazanımlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Bu dersler okula giden bütün öğrencileri kapsamaması nedeniyle diğer din eğitimi alanlarına (Diyanet ve İHL vb.) göre ayrı bir yere sahiptir. Türk toplumunda ortak bir dini anlayış ve bilgilenmenin oluşmasına yaptığı katkı yadsınamaz. Fakat okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ilköğretim 4. sınıfta başlamaktadır. 1948 yılında okullarda din derslerinin yeniden konulmasıyla birlikte 4. sınıftan başlatılan bu uygulama günümüze kadar devam etmektedir (Kaymakcan 1996). Hatta bazıları çocuğa din eğitiminin ergenlik dönemine ulaştıktan sonra verilmesini önermektedir. Hiçbir pedagojik ve anlamlı gerekçeye dayanmayan ilköğretimin ilk 3 yılında din dersine yer verilmemesi uygulamasının değiştirilerek din derslerinin 1. sınıftan başlatılması anlamlı olacaktır. Ülkemizdeki bu ve ilköğretim ilk kademesini bitirmeyen çocukların Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen “yaz kursları”na alınmamasının arkasında yatan gerekçelerden biri de dini bilginin dogmatik olduğu, dolayısıyla çocuğun zihinsel gelişimine olumsuz etki edeceği ve ergenlik çağına ulaşmaya kadar bir dine inanmaya zorlanmasının doğru olmadığı kanısına dayanmaktadır. Din eğitimine başlama dönemi ile ilgili bu anlayışların pedagojik, sosyolojik ve dini açıdan doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Konuyla ilgili bazı gerekçeleri şöyle sıralayabiliriz:

Tanınmış gelişim psikologu J. Piaget’in bilişsel gelişim teorisini esas alarak Ronald Goldman tarafından yapılan bilimsel araştırmalar, çocuklarda dini düşüncenin gelişimi ile normal düşüncenin gelişimi arasında farkın

olmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla çocuğun bilişsel gelişimini göz önüne alarak yapılan bir din eğitiminin onun zihinsel gelişimini olumsuz etkilemeyeceğini rahatlıkla söyleyebiliriz (Goldman 1964; Konuk 1995; Özeri 2004). Çocuklar aile başta olmak üzere çevreden dinle ilgili bilgi sahibi olmakta, gözlemlerde bulunmakta ve bazı konuları merak etmektedir. Dinle irtibatlı sorular sormaktadır. Çocuğun bu ilgi ve sorularını görmemezlikten gelmek pedagojik değildir. Ayrıca bilindiği gibi çocuğun her açıdan gelişiminde çocukluk dönemi deneyimleri son derece önemlidir. Dünyada da, okullarda din eğitimine yer veren ülkelere baktığımızda tamamına yakınında din eğitiminin okul çağı ile başladığı görülmektedir (UNESCO 2003). Türkiye’de öğrencilerin özellikle orta öğretim çağında üniversite sınavına hazırlık vb. konulara ağırlık vermesi sebebiyle diğer konulara olan ilgi azalması da din eğitimine erken yaşta başlanması isteğini desteklemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen “Yaz Kur’an Kurslarına” yönelik yaş sınırlamasının kaldırılması ve ilkokulu bitirmeden de bu kurslara katılıma resmen izin verilmesi gerekmektedir.

2. Haftalık ders saatinin az olması DKAB dersi konusundaki şikayetlerdendir. Bu ders ilköğretimde haftalık 2 saat, orta öğretimde ise 1 ders saatidir. Yapılan bilimsel araştırmalar öğrencileri çoğu tarafından da bu ders saatlerinin yeterli olmadığı tezini desteklemektedir (Ayhan ve ark. 2004; Kasap 2004). Bu çerçevede en azından orta öğretimde DKAB dersinin 2 saate çıkarılması uygun olacaktır. Özellikle Türkiye’de okullarda din dersine ayrılan süreyi daha anlayabilmek için dünyadaki bazı ülkelerde genel eğitim içerisinde bu derse tahsis edilen süreye bakmak anlamlı olacaktır.

Bazı ülkelerde okullarda din dersine ayrılan zaman

Ülke	Yüzde %
Suudi Arabistan	28.2
Yemen	25.7
Umman	16.5
Katar	14.9
Irak	12.5
Malezya	11.9
Libya	11.9
Fas	9.9
Ürdün	9.8
Kuveyt	9.1

Polanya	9.0
İrlanda	8.7
Norveç	8.3
Avusturya	7.6
Suriye	7.4
Mısır	7.1
Şili	6.0
İspanya	5.7
Tunus	5.5
Yunanistan	5.2
Endonezya	5.1
Finlandiya	5.0
Brezilya	4.9
Cezayir	4.6
Danimarka	4.3
Kanada (Quebec)	4.1
Türkiye	4.0
Litvanya	3.9
İsveç	3.1
Slovakya	2.1

(Yukarıdaki tablo 2001 World Data on Education verilerine göre dünya'da okulların ilk 9 yılında eğitim içerisinde din dersine ayrılan zamana göre dağılımını göstermektedir. (Rivard 2003))

Yukarıdaki tablodan Türkiye'de okullarda din derslerine ayrılan vaktin diğer bir çok ülkeye göre az olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu tablonun oluşmasında Türkiye'de ilköğretim okullarının ilk üç yılında din derslerinin olmamasının etken olduğu söylenebilir. Din dersine okul programı içerisinde en çok yer veren ülkeler arasında müslüman ülkeleri gelmektedir

3. Eğitimde başarıya ulaşmada en önemli unsurların başında yeterli sayıda ve nitelikte öğretmenin gerekliliği tartışmasız bir olgudur. Ülkemizdeki yalnız ilköğretim okulu sayısının 35 binin üzerinde olduğu düşünülürse ve ilköğretimde istihdam edilen DKAB öğretmen sayısının 9 bin civarında olduğu düşünülecek olursa branş öğretmeni açığının boyutları daha iyi anlaşılacaktır. İlk ve ortaöğretimde verilen DKAB derslerinin branş öğretmenleri tarafından karşılanma oranı % 20'dir. Ayrıca ilköğretim ilk kademedeki 4 ve 5. sınıflarda DKAB dersleri çoğunlukla sınıf öğretmenleri tarafından verilmektedir (Aycan 2005) . Sınıf öğretmenlerinin bu dersi

öğretme konusunda yeterli donanıma sahip olduğu söylenemez. Bazı öğretmenlerin ise DKAB ders saati içerisinde kendileri tarafından daha önemli görülen matematik vb. derslerin yapıldığı iddia edilmektedir. Din eğitimi açısından bu olumsuz durumların ortadan kaldırılması için 4 ve 5. sınıflarda bu derse branş öğretmenlerinin girmesini sağlayacak düzenlemenin yapılması ümit edilmektedir. Son zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu yönde yapılan çalışmaların bir an önce sonuçlandırılması beklenmektedir. Branş öğretmeni açığını kapatmaya yönelik tedbirlerin alınmasının bu dersten istenen verimin alınmasına yapacağı katkı yadsınmaz. DKAB öğretmenlerine yönelik iyi planlanmış her türlü hizmet içi eğitim faaliyetinin öğretmenlerin alandaki içerik ve usule yönelik yenilikleri takip etmeleri, meslekdaşları ile deneyimlerini paylaşmaları ve heyecanlarını devam ettirmeleri bakımından önemine dikkat çekmek isterim.

Yaygın din eğitimi alanında hizmet veren Diyanet öğreticilerine yönelik nitelikli hizmet içi seminerlerinin verilmesinin lüzumu ortadadır. Diyanetin yaz kurslarına temel dini bilgiler ve Kur'an okumayı öğrenmek için her yıl devam eden çocukların resmi sayısı 1 milyonun üzerindedir. Bir din eğitimi kanalı olarak bu sayı azımsanamayacak bir rakamdır. Dolayısıyla bu din eğitimi kanalından yeterince istifade edebilmek ve halkın gösterdiği talebi etkin olarak karşılayabilmek için, yaz kursları program ve ders materyallerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaz kurslarının fiziki mekanları genelde yetersizdir. Bir öğretici aynı sınıfta ve farklı bilgi seviyesindeki öğrencilere ders vermek durumdadır. Bu kurslarda farklı seviyede öğrenci gruplarının oluşumuna imkan tanıyacak fiziki mekanların bulunmasına yönelik arayışların sürdürülmesi anlamlı olacaktır.

Diyanet ve MEB'e eleman yetiştiren ve toplumda sağlıklı ve kaynaklara bağlı din anlayışının oluşmasında önemli rolü olan ilahiyat fakültelerine alınan öğrenci kontenjanları son 4-5 yıldır artan oranda azalmıştır. Anlaşılabilir bir gerekçeye dayanmayan ilahiyat fakültesi kontenjanındaki sınırlamanın kaldırılmasının son derece önemli olduğunu belirtmek isterim.

4. Materyal geliştirme: Türkiye'de çocuk ve gençlere yönelik din eğitimini destekleyecek yeterli sayı ve nitelikte materyal eksikliği diğer bir problem alanıdır. İslam dinini farklı yönlerden öğrencilerin gelişim basamaklarına ve ilgilerine uygun kitap, dergi, film ve görsel malzemenin varlığından söz etmek oldukça zordur. Yetişkinlere İslam dinini öğretmeye yönelik dini kaynakların hazırlanmasında önemli mesafeler kaydedilmesine rağmen,

çocuk ve gençlerin İslam öğretimi için yeterli mesafe alınmamasının nedenlerini şöyle açıklayabiliriz:

- a) Çocuk ve gençler için İslam konusunda kitap ve görsel nitelikli materyal hazırlamanın pedagojik yönden daha zor olması;
- b) Özel olarak çocuklara yönelik din anlatmanın yeni olması ve bu konuda yeterli deneyimin olmaması;
- c) Çocuklar için dini konuda nitelikli materyal hazırlamanın yeterince ekonomik olmaması.

MEB yazılı ve görsel yardımcı ders materyalleri arasında din derslerinin konumunun oldukça gerilerde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca seküler ve modern bir toplumda matematik, fen vb. dersler din dersine oranla öncelikli dersler arasındadır. Bu dersler orta öğretim ve üniversiteye giriş sınavlarında belirleyici olduğu için özel sektör bu dersleri destekleyici farklı türlerde materyaller geliştirmektedir. Türkiye dışında Batı ülkelerinde bu derslerle ilgili geliştirilen materyallerin uyarlanma fırsatı bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen materyal geliştirmeye yönelik pozitif şartların din eğitimi için geçerli olmadığı görülmektedir. Bu veriler ışığında din eğitiminde materyal geliştirme konusunda neler yapılabileceği akla gelen öncelikli sorulardandır. Bu konuda görev başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere dini konuda duyarlılığı olan sivil toplum örgütlerine düşmektedir. İslam öğretiminde çocuk ve gençlere yönelik nitelikli materyal geliştirilmesi için iyi projelendirilmiş ve konuyla ilgili yurtiçi ve yurtdışı bilimsel birikimlerden yararlanan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Din eğitiminin kamuoyunda sıkça eleştiri boyutlarının ötesinde tartışılması: Diyanet İşleri Başkanlığı, İmam Hatip Liseleri, okullardaki DKAB derslerinin varlığı sıkça tartışma konusu yapılmaktadır. Bir toplumun diğer meseleleri olduğu gibi, din eğitimi ve nasıl yapılmasına yönelik sorunları tartışması normaldir ve hatta gereklidir. Ancak din eğitimi üzerinden yapılan tartışmalar din ve dini değerlere karşı saldırı boyutuna zaman zaman ulaşabilmektedir. Bu durum bir kimlik ve din olarak İslam dini konusunda duyarlı olan insanların duygularını incitmektedir. Din ve din eğitimi eksenli tartışmalar ve İslam dini konusunda maksadı aşan eleştirel ortam, gençlerin İslam konusunda kimliklerinin sorgulanmasını gündeme getirmektedir.

6. Türk-İslam Medeniyeti Dersi: Misyonerlik faaliyetlerinin ana hedef kitlesi olarak gençlerin önemli bir kesimini de üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversite gençliğinin kültürel kimliklerinin gelişimine katkı sağlamak ve bilgilendirmek amacıyla üniversitelerde "Türk-İslam

Medeniyeti” konulu seçmeli dersler konulabilir. Fen ve mühendislik alanlarındaki eğitimde bile seçmelik sosyal derslere önem verildiği ortamda bu ders anlamlı olacaktır. Böylece gençler geleceğe yönelik kültür ve medeniyet tasarımı oluştururken geçmiş kültürel, bilimsel vb. mirası daha iyi anlayıp yeniden inşa etmeleri bakımından önem arz etmektedir. Bu aynı zamanda nitelikli bir içerik ve yöntemle verildiği takdirde kültürel olarak AB sürecine üniversite gençliğinin hazırlanmasına pozitif etki yapacaktır.

7. *İslam öğretiminin niteliği*: Misyonerliğin faaliyetlerinde başarılarının arkasındaki temel etkenlerden birinin de hristiyanlığı insanlara anlatmadaki yaklaşım becerilerinin olduğu söylenmektedir. Dini anlatırken sevgi boyutunu ön plana çıkardıkları ve din anlatımında pedagojik yaklaşıma önem verdiklerinden bahsedilmektedir (Gündüz 2005). Bu çerçevede sormamız gereken sorulardan biri de şudur: Din eğitiminde nasıl bir İslam öğretiyoruz? Öğretilen İslam içerik ve metodik yönden çocuk ve gençlerin ihtiyaçlarına cevap vermekte midir? Eğer bir yetersizlik söz konusu ise, neler yapılmalıdır? Şimdi bu sorular üzerinde düşünmeye çalışalım.

Örgün ve yaygın din eğitiminde genel olarak “ilmihal-merkezli” bir İslam öğretildiğini söyleyebiliriz. Anadolu’da geçmişi 13. yüzyıla kadar giden ilmihal geleneği insanımızın İslam öğrenmesinde yıllarca önemli katkılar sağlamasına rağmen, günümüz insanının din öğrenme ihtiyacına içerik ve metot olarak yeterli derecede cevap vermemektedir. Kısaca ilmihal merkezli İslam öğretisinin özelliklerini belirttikten sonra bu yaklaşımın yetersizlikleri ve konuyla ilgili önerileri ifade etmeye çalışalım.

İlmihal merkezli yaklaşım, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak öğretilerini esas alan (kısaca peygamberlerden de bahsedilir) bir İslam öğretimini öngörmektedir. Dinin ferdi boyutunu temel almaktadır. En çok ibadetler konusuna yer verilir. İlmihal merkezli yaklaşımda otorite fıkıhçılardır. Diğer bir ifade fikhî merkeze alan ve normatif boyutun ön planda olduğu bir İslam anlayışıdır. Amaç büyük ölçüde din konusunda düşünme ve anlama yeteneğini geliştirmekten daha çok, İslam alimlerinin ortaya koyduğu bilgileri öğrenmektir. Savunmacıdır ve belirli bir mezhebe göre hazırlanmıştır. Dinleri ilahi olan ve olmayan şeklindeki tasnifi ile İslam’ın diğer dinlere karşı üstünlüğünü göstermeyi hedeflemektedir. İslamın insanlar tarafından günümüzde yaşanan şekillerinden bahsetmez (Kaymakcan 1998).

Yukarıda kısaca ifade edilmeye çalışılan İslam sunumunun günümüzde gençlerin ihtiyaçlarına cevap verme konusunda bazı yetersizlikleri

bulunmaktadır. Her şeyden önce pedagojik olarak hazır bilgiyi ezberleme ve tekrar etmeyi öngören öğrenmeyi hedeflemektedir. İnsanların ve gençlerin bir çok konuya eleştirel bakıp değerlendirmesinin teşvik edildiği günümüzde, bu tarz bir din eğitiminin gençlerin ilgisini çekmediği görülmektedir. Üstelik yaşadığımız dönemde müslümanların İslamı nasıl yaşadığı, güncel konular ve sorunlara farklı yaklaşımlar gibi konulara değinilmemesi de ilgiyi azaltmaktadır. Diğer bir ifade ile günümüz müslümanının deneyimlerine yer vermeyen teorik bilgilerden oluşan bir İslam sunulmaktadır.

İlmihal merkezli İslam öğretimi günümüz insanının ilgisini çekecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Her şeyden önce İslamiyetin dini kaynaklara bağlı teorik sunumu ile birlikte günümüzde bir müslümanın İslamı nasıl yaşadığı ve hangi sorunlarla karşılaştığına yer verilmelidir. Müslümanların İslamı yaşama tecrübeleri İslam öğretimine aktarıldığı takdirde bu deneyim doğrudan kutsal olmadığı için üzerinde farklı yorumlar ve bakış açıları yapılabilmesi eğitimsel değerini artırmakta ve din eğitiminin gençlerin ilgisini daha çok çekmesini sağlamaktadır. Ayrıca İslam sunumunda güncel ve tartışmalı konular görmemezlikten gelinmemelidir. Misyonerlerin ve genelde de oryantalist bakış açısı tarafından eleştiri konusu yapılan “İslam ve kadın”, İslam ve şiddet” vb. tartışmalı konular ve İslam’ın bu meselelere bakışı kaynaklara dayalı olarak ortaya konulmalıdır. İlmihal merkezli yaklaşım diğer dinlere dolayısıyla hristiyanlığa bakışta da savunmacı bir yaklaşım benimsediği için baştan hristiyanlığı aslı bozulmuş bir ilahi din olduğunu belirtmesi ve geleneksel ehli kitap anlayışını yansıtmaması dolayısıyla misyonerlik karşıtı bir üslup arz etmektedir. Ancak bu tarz bir hristiyanlık anlatımının ne derece bilimsel ve dinler arası doğru anlamayı kolaylaştırdığı özellikle din derslerinde sorgulanabilir.

Sonuç

Son zamanlarda Türkiye kamuoyunda yapılan misyonerlik tartışmasında ve alınacak tedbirler konusunda ideolojik bakış açısını ön plana çıkarmaktan ziyade bilimselliğin esas alınması gerekmektedir. Misyonerlik konusunun insanların düşünce ve dünya görüşü açısından kategorize edilme vasıtası olarak kullanılmasından da kaçınılmalıdır. Misyonerlerin zaman zaman inanç ve ifade özgürlüğünü aşacak faaliyetlerde bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak Türkiye’de bu faaliyetlerin gerçek boyutlarına ve Hristiyanlığı seçen müslümanların din değiştirme nedenlerine ilişkin ciddi araştırma verilerinin olmadığı görülmektedir. Bilindiği gibi, bir konuda iyi durum tesbiti o konuda

alınacak tedbirler açısından önemlidir. Bu çerçevede Türkiye’de misyonerlik ve din değiştirme konusunda projelendirilmiş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca son zamanlarda yeniden din değiştirme (deconversion) hakkında bilimsel çalışmalara yer verilmektedir. Yani din veya mezhep değiştiren birinin belirli bir süre sonra tekrar eski inancına dönmesini inceleyen çalışmalardır (Streib & Keller 2003). Bu çerçevede İslamiyetten hristiyanlığa geçen ve daha sonra tekrar İslamiyete geçenler üzerine araştırmalar yapılabilir.

Misyonerlik faaliyetlerinin artma ve etkin olması ile din eğitimi eksikliği arasında irtibat kurulmaktadır. Bu vesile ile Türkiye’deki farklı seviyelerdeki din eğitimi içerik ve pedagoji anlayışı çerçevesinde yeniden düşünmemiz gerekmektedir. Her şeyden önce günümüzde hangi İslamı ve nasıl bir yöntemle öğretmemiz gerektiği üzerinde durmamız elzemdir. Geleneksel ve ilmihal merkezli İslam öğretisinin günümüzde özellikle gençlerin yeterince ilgisini çekmediği görülmektedir. İslam dini öğretiminde temel kaynaklarına bağlı olarak, muhatabın gelişim seviyesine uygun, modern toplumdaki fert ve toplum hayatındaki yerine göre öne çıkarılması gereken İslami içerik ve üslubu dikkate alan yeni anlayış değişikliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca okullarda din dersinin süre, materyal, öğretmen vb. yönlerden eksikliğinin giderilmesi için gayret gösterilmelidir. Misyonerlik, etkisini önleme de niteliği artan bir din eğitiminin bile sınırlılıklarının bilinip konunun sosyal, kimlik, ekonomik vb. boyutlarının mutlaka gözönüne alınması gerekir. Eğer misyonerler Türkiye’de son derece organize ve donanımlı olarak faaliyet göstermesine rağmen sınırlı başarıya ulaşıyorlarsa, bunda eksiklikleriyle birlikte mevcut din eğitiminin önemli payının olduğu unutulmamalıdır.

Son olarak AB sürecinde dini özgürlüklerin artmasından yalnız Türkiye’de misyonerler istifade etmeyecektir. Türkiye’deki ve AB ülkelerindeki Müslüman Türkler de faydalanacaklardır. Bu bağlamda sürekli savunmacı bir psikolojiyi bırakarak başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere dini konulara ilgi duyan sivil toplum örgütlerinin Avrupa’da İslam imajı konusundaki geleneksel ve modern önyargıları gidermeye yönelik İslam tebliğini düşünmeleri anlamlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aycan, İ. (2005) “Mevcut Din Öğretimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*, Yarınlara İçin Düşünce Platformu, 2-3 Mart 2005, Ankara, ss. 35-40.

- Ayhan, H. ve diğerkleri (2004) *Din ve Ahlak Eğitimi Öğretimine Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul, DEM Yayınları.
- Canbolat, S. (2004) *Bir Kelam Problemi Olarak Dinden Dönmenin sebepleri, Bu Sebeplerin Tarih ve Günümüzde İslam'dan Dönmeyle İlişkisi, Türkiye'de Hristiyan Olan Müslümanlar Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Davison, A. (1995) 'Secularization and Modernization in Turkey: the ideas of Ziya Gökalp' in *Economy and Society*, vol. 24, no.2, pp. 189-224.
- Erbaş, A. (2004) "Müzakere" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, ed. Ö. F. Harman, İSAV, 17-18 Nisan 2004.
- Goldman, R. (1964) *Religious Thinking From Childhood to Adolescent*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Gündüz, A. (2000) "Türkiye'nin AB Üyeliği ve AB'de Din Özgürlüğü", *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2),47-58.
- Gündüz, Ş. (2005) *Misyonerlik*, Ankara, DİB Yayınları.
- Güven, H. (2005) "Asıl Dinlerine Dönüyorlar", *Aksiyon*, 14 Mart 2005, 18-23.
- Haydaroglu, I. P. (1990) *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*, Ankara.
- Hökekleli, H. (2004) "Gençli Misyonerliğe Karşı Koruyucu Önlemler", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*,ed. Ö. F. Harman, İSAV, 17-18 Nisan 2004.
- Kasap, A. (2004) *Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinden Beklentileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Kaymakcan, R. (1996) "Religious Education in the Multi-Party Period in Turkey" in *East/West Education*, vol. 17, no. 1&2, pp. 91-107.
- Kaymakcan, R. (1998) *A Comparison of Religious Education in Secondary in Turkey and England: with Special Reference to the Teaching of Islam*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Leeds Üniversitesi (İngiltere).
- Kim, H. C. (2003) *Din Değiştirmenin Entellektüel Arka Planı*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Konuk, Y. (1994) *Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 Yaş) Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara: TDV Vakfı.
- Köse, A. (1997) *Neden İslamı Seçiyorlar: Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-sosyolojik Bir İnceleme*, İstanbul, TDV Yayınları.
- Kula, N. (2001) *Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*, İstanbul: Ayışığı Yayınları.
- Malkoç, N. (2004) "Türkiye'de Protestan Misyonerliği", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*,ed. Ö. F. Harman, İSAV, 17-18 Nisan 2004.
- Özeri, Z. N. (2004) *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları.
- Rivard, Jean-François and Massimo Amadio (2003). Teaching Time Allocated to Religious Education in Official Timetables, *Prospects*, XXXIII/2.
- Streib, H. & Keller, B. (2003) "The Variety of Deconversion Experiences: Contours of a Concept in Respect to Empirical Research", Conference of the Group of European Psychologists of Religion / The International Association for the Psychology of Religion in August 2003 in Glasgow, Scotland.
- UNESCO (2003) "Education and Religion: The Paths of Tolerance, Prospects", *Quarterly Review of Comparative Education*, Vol. XXXIII, no.2.